

Јасмина Грковић-Мејџор: *Сѣудује из исѣоријске семанѣике*.
Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница
Зорана Стојановића, 2023, 203 стр.

„Историјска семантика, холистичка дисциплина која трага за променама значења и законитостима, механизмима и принципима који њима управљају, изазовна је и драгоцену област дијахронијске лингвистике, чији домети надиласе науку о језику. Они су прилози науци о човеку.” ... У ових пар редова, на почетку кратке Уводне речи, Јасмина Грковић-Мејџор је сажела суштину садржаја своје најновије књиге, *Сѣудује из исѣоријске семанѣике*, која се појавила као стотину осми наслов у библиотеци „Теорија” Издавачке књижарнице Зорана Стојановића. Тако је формирано својеврсно трокњижје, пошто се ова монографија – поред својих особености – ипак надовезује на претходне две које је ауторка објавила у истој едицији овог издавача.¹

Сведоци смо да историјска лингвистика у нашој средини – и не само у нашој – не спада у поља науке о језику на којима дела много посленика. Међу њима нарочито место – код нас и не само код нас – заузима Јасмина Грковић-Мејџор. Њена вишегодишња проучавања у домену дијахроне сербистике² и палеославистике одликују се ретко успешним спојем дубине историјских увида и ширине савременог лингвистичког приступа, богатом документованошћу релевантном грађом (српском, старословенском, грчком и др.), изузетном систематичношћу излагања и јасноћом израза, продубљеном анализом језичких факата у широком компаративно-историјском контексту, и то по правилу на бази изванредно богате литературе (класичне и савремене, стране и домаће). На трагу пређашњих достигнућа, и на нивоу њима успостављених стандарда, налазе се и *Сѣудује из исѣоријске семанѣике*.

¹ Прва књига, *Сѣиси из исѣоријске линѣисѣике*, објављена је 2007. године, као 71. наслов библиотеке „Теорија“ (уп. и два приказа: Марина Куршевић. Списи из историјске лингвистике. *Зборник Маѣице срѣске за филолоѣију и линѣисѣику* LI/1/2 (2008): 251–254. и Слободан Павловић. Од историје језика ка когнитивно и типолошки оријентисаној лингвистици. *Зборник Маѣице срѣске за књижевност и језик* LVII/3 (2009): 679–685.) Друга књига, *Исѣоријска линѣисѣика: коѣниѣивно-ѣиѣолошке сѣудује*, објављена је 2013. као 84. наслов те библиотеке (уп. и њена два приказа: Марија Ј. Стефановић. Јасмина Грковић-Мејџор, *Исѣоријска линѣисѣика: коѣниѣивно-ѣиѣолошке сѣудује*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2013, 390 стр. *Јужнословенски филолоѣ* LXX (2014): 309–317. и Зорица Никитовић. Модерна историјска лингвистика. *Зборник Маѣице срѣске за књижевност и језик* LXIII/3 (2015): 889–894.

² Термин користимо у складу са интернационалном номенклатуром националних филологија, утемељеном на латинском облику лингвонима којим се обележавају сви језици па и српски (отуд нпр. руско *сербистика*, немачко *Serbistik*, енглеско *Serbistics*); исто важи и за раније коришћени термин *сербокроаѣисѣиѣика* „српскохрватска филологија”.

Књига која је пред нама сложена је на више начина – а истраживачки изазови и инспирације које она може донети пажљивом и радозналom читаоцу (без обзира на ужи профил или ниво стручности – па чак и лингвистичком лаику ширег општег образовања) овим се приказом могу само навестити. Након таксативног прегледа са кратким описом њене садржине, указаћемо на оно што видимо као кључне вредности ове књиге.

Обједињујућим насловом *Студије из историјске семантике* обухваћено је дванаест прилога. Док је први од њих овде премијерно штампан, осталих једанаест поглавља представљају нешто измењене и/или допуњене верзије радова објављених током последњих десетак година (претежно у иностранству) – при чему се њих три сада доносе у преводу са енглеског језика, на коме су првобитно публиковани. На почетку сваког сегмента стоји напомена са детаљним подацима о његовој провенијенцији и степену адаптираности за ову прилику. Ових дванаест прилога могу се груписати у три тематске групе.

Прву целину, која би се условно могла означити као уводна, чине два поглавља. Својеврстан програмски карактер има прво од њих, насловљено „Етимологија и историјска семантика”. Ту се са општелингвистичког становишта разматра међузависност историјске семантике и етимологије, уз истичање два међусобно повезана аспекта историјскосемантичких истраживања: уочавање општих принципа семантичког развоја и културно условљених семантичких промена. Даље се наглашава да свеобухватна сарадња етимологије и историјске семантике, али и других наука, попут антропологије, доприноси, с једне стране осветљавању ишчезлих култура и културних промена кроз које су њихови носиоци пролазили, а са друге помаже бољем разумевању општих људских когнитивних способности и сагледавању начина на које човек класификује и категоризује опажену стварност. У овом се поглављу, за разлику од осталих, током излагања за екземплификацију користе већ постојеће, широко познате и прихваћене реконструкције пробраних примера из разних језика. У наставку следи детаљна илустрација наведеног приступа представљена студијом, „Словенски појам ‘здравља’ (сведочанства из старословенског)”. У њој се комбиновањем ономасиолошког и семасиолошког приступа, као и ослањањем на резултате етимолошких истраживања, испитује когнитивна мотивација у лексикализацији појма ‘здравља’ на грађи старословенског, као најстаријег записаног словенског језика. Потом се старословенски пореди са другим индоевропским језицима, као и са језицима других група. Резултати спроведене компарације упућују на постојање скупа универзалних концептуалних извора за појам ‘здрав’ (алтернативно: ‘чврст’, ‘цео’, ‘чист’), при чему је давање предности једном од њих културно условљено. Показује се да је међу изворним појмовима вероватно најстарији (те у језицима различитих породица и најзаступљенији) концепт ‘цео’, као израз митског мишљења, док код Словена превагу има појам ‘чврст’. Тако ауторка показује, између осталог, да етимологија игра кључну улогу у разоткривању когнитивне мотивације апстрактних појмова, док у случајевима постојања више конкурентних етимологија увид у опште путеве семантичког развоја чини једну од њих у најмању руку вероватнијом.

Другу целину, заправо централну, чине шест поглавља посвећених још увек недовољно истраженој теми семантичког позајмљивања, поступку ко-

приказа), проистичу из чврсте утемељености у „златном” троуглу који чине грађа, теорија и метод. Али треба подвући да су у њој примењена не само импресивна општелингвистичка знања и завидно филолошко умеће, већ и достигнућа других наука (историје, антропологије), што јој даје и одлике интердисциплинарности. Није претерано рећи да су хармонично укрштање синхроне и дијахроне равни у проучавању језичких појава, успешно лавирање између когнитивно-типолошког приступа и уважавања културно-историјске условљености семантичких развоја у овим студијама доведени до јединственог, ретко виђеног склада.

И најзад, свакако нема сумње да су овом књигом остварени знатни и значајни теоријско-методолошки помаци у дијахроном проучавању старословенске и (старо)српске лексике (првенствено из најделикатније сфере апстрактне хришћанске терминологије). Али у томе не лежи сав њен значај. Ваља нагласити да *Сјудује из исјоријске семанџике* (понаособ и у целини), иако махом посвећене појединим речима, не резултирају само новим увидима у порекло и/или семантички развој тих речи. Подробним приказивањем процеса и тумачењем исхода семантичког позајмљивања, а паралелно са креативном применом савремених теоријских достигнућа у области семантичког позајмљивања (уз аргументовање разуђеним системом паралела, генетских или типолошких, прецизно документованих конкретним референцама), у овим студијама су постављени највиши методолошки узор за будућа дијахрона истраживања, овакве или друге лексике – и то на широком компаративном плану, (пра)словенском и индоевропском. Зато се надамо да ће се на овде постављеним основама ускоро (истовремено са прерастањем поменутог трокњижја у четворокњижје и петокњижје) – потписани неким новим именима – појавити неки нови наслови инспирисани овим студијама.

Јасна Влајић-Појовић

Институт за српски језик САНУ

Етимолошки одсек

Кнеза Михаила 36/1, 11000 Београд, Србија

jasna.vlajic@isj.sanu.ac.rs

UDC 811.163.1'367.623(049.32)

ORCID 0000-0003-0881-8053

Рајна Драгићевић. *Ољеди из српске деривајологије*.

Андрићград – Вишеград: Андрићев институт, 2024, 334 стр.

Монографија Рајне Драгићевић *Ољеди из српске деривајологије*, шеснаеста по реду у едицији Библиотеке „Знамен србистике” Одељења за језик Андрићевог института у Вишеграду, синтеза је ауторкиних новијих истраживања у области творбене семантике. На сложеност и слојевитост ове тематике указује чињеница да ју је ауторка разложила на осамнаест целина, где